

GONDOLAT

SZERKESZTI: KEMENES LAJOS

TARTALOM:

LENDVAI ISTVÁN: EGY PÁR BAKANCS, VAGY: MIBŐL LESZ AZ ANARCHIA? — FEDÁK SÁRI ÉS A KOMMÜN. (A MŰVÉSZNŐ CIKKE.) — SCHOPENHAUER NYILT LEVELE SZÁSZ ZOLTÁNHOZ. — AMBRÓZY BÉLA: CSERNYÁK TÁVIRATA KÁROLYIHOZ. — ZSIDÓ KARHATALOM BUDAPESTEN (KEMENES). — MARTINOVITS-NYOMDA—APOSTOL-NYOMDA (g. gy.) — GALICIAIAK SZÓRAKOZÁSA (ls.) — KIS RIPORTOK. — RAJZOK.

B U D A P E S T
1919. DECEMBER 18.
I. ÉVF. ÁRA 2 KORONA. 10. SZ.
ELŐFIZETÉSI DIJ EGY ÉVRE: 100 KORONA.

KIADJA: A KÖZPONTI SAJTÓVÁLLALAT R.-T.

Még mindig nem tudja,

hogyan a nemzetietlen, erkölcs-
telen sajtó juttatta a bolsevista
gajdeszba Magyarországot?

Még mindig nem tudja,

hogyan csak a becsületes, őszinte,
komoly, nemzeti keresztény
sajtó mentheti meg jövőnket?

Még mindig nem tudja,

hogyan benőtt fejű, értelmes, ön-
tudatos keresztény csak a kö-
vetkező lapokat olvassa:

**a Nemzeti Ujság-ot,
az Uj Nemzedék-et,
a Képes Króniká-t,
a Gondolat-ot,
az Uj Lap-ot
és a Neue Post-ot.**

Kiadja: Központi Sajtóvállalat rt. IV. Gerlóczy-u. 11.

WIEN

utcáin, tőzsdeiben,
kávéházaiban és
szállóiban

követelje a
Központi Sajtó-
vállalat lapjait:

a

**NEMZETI UJSÁG-ot,
UJ NEMZEDÉK-et és
KÉPES KRÓNIKÁ-t,**

Hirdetéseket

a

Nemzeti Ujság,
Uj Nemzedék,
Uj Lap,
Képes Krónika,
Gondolat és
Neue Post-ra
felvesz a kiadóhivatal,
IV., Gerlóczy-utca 11.

Egy pár bakancs, vagy: miből lesz az Anarchia?

Irta: *Lendvai István.*

Nem tudom, önök honnan nézik a magyar politikát. Engem egy keserű, frontverte bakakáplár megkért — úgy érzem inkább: megbizott — hogy az ő pár bakancsán keresztül nézzem. (Át lehet nézni rajta egész kényelmesen, majd meglátják.) Azt a pár bakancsot akkor kapta, mikor a Kárpátokban — 1915 rettenetes januárjában — parancsot kellett vinnie egy honvédezredhez. A parancsban az volt, hogy az ezred zárja el az egyik szorost, mert a kozákok már nagyon cirkálnak körülötte. Akkor kapta a régi bakancsa helyett, amelyik jó volt, erős volt, de éjszaka megpörkölődött a tábornúznél, szétrepedt, összetört. Az új bakancs szép volt, szemrevaló, egy pár napja hogy megérkezett a ruharaktárba. Az én bakakáplárom fölhozta, és nekivágott embereivel az utnak. Egy óra mulva levált a szép, vadonatúj bakancsuk mind a két talpa. A gazdája vergődött vele, amíg tudott, aztán rongyokba kötözte a lábát, úgy ment tovább. Félnapot késett a rossz pesti bakancs miatt. Addigra az orosz beljebb lopakodott, megerősödött, a szorost nem lehetett elzárni, egy sereg emberünk elveszett, Magyarország sorsa pedig hónapokig szörnyen ingadozott, táncolt a véres mérlegen.

Nem operába való látcső az ilyen jószág, de nézzünk csak át a rossz bakancson, elég széles a talpnyílása, mint látni rajta? Egy embert, egyetlen egy embert, akinek a pénz, a nyereség volt a fontos, nem a bakakáplár lába, nem az ezred parancsa, nem a kárpáti szoros sorsa, nem a magyar brigádok élete. A képzettársítás

GONDOLAT

nyomban azt kérdezte: hát annak az egy embernek milyen bakancsa volt vajjon? Köszönöm kérdésüket, ő nem bakancsban éktelenkedett, hanem komót, finom és tartós uri cipőben járta a pesti utcákat, a pesti kávéházakat, a pesti mulatókat és bankszönyeget. Csupa puhán járt: szőnyegen, kocsigummin és bankókon kényelmesen járt és nem gondolt arra, hogy vérben gázol. Éltette a háborút, uszított a csatára, lelkesedett a hadijelentéseken és börzei árfolyamon mérte a háboru hőjét. Ez az ember egyszer észrevette, hogy mégis vérben jár. Nagyon kiabáltak feléje a frontról, meg az utcán, ahol szabadságos katonák bandukoltak. Akkor megijedt: hátha a káplár egyszer hazahozza a Kárpátokból vagy a Doberdóról a rossz bakancsot és a fejéhez vágja, de úgy, hogy abból nagy baja lesz a fejének. A jócipős, bankós ember ekkor fölcsapott békebarátnak, elment az Astoria-szállóba forradalmat csinálni és drága pénzen seregestül küldte az embereket a frontra, hogy kiabálják ki a békét, dobassák el a bakával — egygyel, százzal, százezerrel — a fegyvert, a zsákot és főképp a — rossz bakancsot. Az én káplárom nem felejtette el a kárpáti telet. A fegyvert ugyan letette, de a bakancsot hozta magával, s kereste: kit üssön főbe vele?

Megtalálta az emberét, de nem jutott hozzá. Grófok, bárók, bankárok, ujságírók seregették körül és a kápláromnak azt mondták:

— Csitt, nem lehet édes fiám, a forradalom vívmányait nem szabad veszélyeztetni.

Hát jó, ha ez az ur a forradalom vívmánya, mit csináljon vele? Ilyen gyönyörű vívmányban nem lehet kárt tenni. Hanem a düh forrt benne csunyán és tavaszra megint kiütközött belőle a harag, hogy: ejnye, a háboruban nem volt szabad bántani a bakancscsalót, mert akkor „szent egység” volt, most meg nem eshetik baja, mert a „népfőnség” nem engedi, de most már unja ezt a huncutságot. Március végén kiszaladt az utcára, meglátta azt a bizonyos urat, de már annak vörös kendő volt átcsavarva a nyakán és ha kivette a vastag szivart a szájából, akkor azt danolta: „Nemzetközivé lesz az egész világ.” Az én káplárom nekiugrott, de a vörös őrök lefogták és azt mondták neki: „Most nem lehet, elvtárs, mert most nemzetközivé lesz a világ, meg kell várni a végét, addig rendnek kell lenni, mi meg majd lövetjük, akasztjuk, aki a Kárpátokból még megmaradt!” No jó, hazament az én káplárom, de a két lyukas bakancsot szorongatta kegyetlenül, mignem egy napon behívta a vörös parancs. Elment a Tiszához, ahol huszezer magyar fulladt

GONDOLAT

bele a szöke vízbe, de az én kápláromnak volt esze, kimászott a folyóból, ment a cimboráival Pest felé, hogy de most aztán végét veti a vöröskendős bakancs-csalónak, aki idejuttatta. Igen ám, Gödöllőnél meg is találta, de akkor meg elébe állt *Panaitescu* tábornok és azt mondta: „Ezt az urat fedezem a rohamsisakommal és a hosszú pikámmal, mert nagy szívességet tett ez nekem.“ Jó, az én káplárom elmegy aludni egyet Tuladunára, — s mire visszajön, nagy nemzetiszin lobogók vannak Pesten. „No, — gondolja magában az én káplárom, — most a fizetség, vagy soha!“ Meg is látja a bakancs-csaló urat, neki is menne, de áll ám elejbe egy szép bajszos angol ezredes, azt mondja neki: „Nem lehet, fiam, mert én vagyok az *En-ten-te*, a haragodnak tente = bizony = tente, mert ha ez az ur nem lett volna néhányadmagával, a fene diktálna békét Nőjjiben, nem én!“ No, hát még ezt is lenyeli az én emberem, de mikor megint meglátja a maga bakancs-csalóját s nekiszaladna, hát Uram csodája! akkor már nemzetiszin kokárda van annak a gomblyukában, fölfelé van fésülve a haja és aszongya az én kápláromnak:

— Nem lehet ám, fiam, mert én vagyok a *Polgári Jogegyenlőség*, kiskatona vagyok én, *Koncentráció* a nevem!

Most aztán következik valami, amit annak idején sokan nem értenek meg, de amit én már ma is megérték. Az én káplárom azt fogja mondani: „Kárpáti szorost elveszítetteti lehetett, bakancsot hamisítani lehetett, hadsereget szétszülleszteti lehetett, oláht, szerbet behozni lehetett, magyart akasztani, löni lehetett, oláhval cimborálni, vármegyéket lopatni lehetett, Kun Bélát kiszöktetni lehetett, — verje meg a Jézus Krisztus, most már én nem nézem, kit ütök, hanem ütöm, aki elejbém kerül, hátha közte lesz az is, akit és 1915 tele óta keresek.“ És akkor a bölcsék és taktikázók fejcsóválva veszik észre, hogy megjött az Anarchia.

Fedák Sári és a — kommün.

— A művésznő nyilatkozata. —

Nagy szerénytelenségnek tartom, ha valaki a mostani nehéz, keserves időkben magáról beszél. Nem is akartam én ezt sehogysem megtenni és ha mégis megteszem, — szerkesztő ur lelke rajta, én — nem akartam.

Ez az én dolgom úgy van, kérem, hogy egy maffia a nyakamra tette a kést és minden további nélkül, a legnyugodtabb lelkiismerettel, szabályosan el akarta metszeni. Én megértem őket, mert fene módon kellemetlen az olyan csillag, amelyiknek az a természete, hogy lassan halványul. Méltán haragudhatnak rá. Ezt különben meg is mutatták, mert a mi szenny, piszok, irigység, alávaló hazugság, fuldokló rosszakarat csak van a világon, azt mind felvonultatták ellenem abban az erős hitben, hogy most ütött az óra. Lehet, hogy aljasságukkal és aknamunkájukkal tényleg elérték, hogy ütött. Mindez eldől 19-én este, a legfelsőbb bíróság előtt, a végtárgyaláson.

Nem kívánok beszélni az egész piszkos hajszárol, amit ellenem indítottak. Erre nézve a rendőrség és a miniszterelnök által delegált bíróság összes írásai a feleletem.

Ha nem volna olyan tragikus és ha nem szenvedtem volna annyit, hahotával kellene az egészen nevetnem.

Hol van az a józan eszű ember, aki el tudja hinni, hogy én, akinek a jó Isten egy gazdag, ragyogó, forró, boldog életet adott, hogy én kommunista lehettem? Miért? Jó szerepekért? Vagy nagy fellépti díjért? Vagy népszerűség - hajhászásból? Hiszen mindez megvolt! Hát hogy lehet azt normális agyvelővel elgondolni, hogy egy művésznőt az boldogít, hogy olyan, mint a többi, vagy hogy „mindegy, ki játszik, a színház ugysis tele van“, és hogy vége a finom festékeknek, parókáknak, crep de chine-eknek, selyemharisnyáknak, francia parfümöknek, szépségnek és mindennek, ami finom, szép és jó. — Ki az az örült, aki elhiszi, hogy egy színésznő, aki világeletében *tisztességesen*, — nagyon erősen hangoztatom, hogy *tisztességesen!* — dolgozott és nagyon sokat dolgozott, boldogan üdvözli azokat az elveket, amelyek mindezt romba döntik.

Felháborító gazság és feneketlen gonoszság kellett ahhoz, hogy azt a bizonyos „toborzó“ napot, mint leggyilkosabb fegyvert ellenem fordították. Nekem oda ki kellett mennem, erről nem is beszélek, ez a része a dolognak elintéztetett hivatalosan. A másik része, hogy miért ültem én az automobil tetején, még nincs elintézve. Mert bizony én ott ültem. Szeretném én látni azt a színésznőt, akinek százezer ember ordítja a nevét és éljenzi és kapaszkodik hozzá és a szeretet deliriumában valóságos szerelmes szavakat kiabálnak feléje, aki akkor nem ül olyan helyre, ahonnan mindezt láthatja, a könnyekig élvezheti és egy pár intéssel megköszönheti. És ne mondja azt nekem senki, hogy az a rengeteg néptömeg kommunista volt. Április 6-án még azt sem tudta senki, mi az a kommuniz-

mus. Április 6-án csak arról volt szó, hogy ki kell kergetni a csehek és a románokat és ehhez hadsereg kell. Azon az éjszakán én például be se hunylam a szememet, mert folyton azon töprengtem, hogy hitvány, gyenge ember vagyok, amiért nem ugrottam ki, mint egy vadmaeska és nem toboroztam tényleg, mert a hazám iránt az lett volna a kötelességem, hogy ezt az óriási, megható népszerűséget erre használjam ki. Ez volt április 6-án. Kevéssel rá, — miután sürgettem, hogy a János vitézt adjuk elő, — igazgatónak azt felelték, hogy „nemzeti tartalmánál fogva, nem egyezik a mi elveinkkel, nem adható elő.” Pár nap múlva azt olvastam, hogy „nem állunk a területi integritás alapján.” Az én szívem ezek után csak gyűlölettel és undorral volt tele. Mert elvihettek tőlem mindent, vagyonomat, jólétemet, művészetemet, jókedvemet, — a lepedőmet kihuzhatták alólam, — csak a János vitéz nemzeti színű zászlóját ne taposták volna sárba, — ezt az egyetlen szent érzést, ami még a szívemet dobogtatja.

Ez az április 6-ika volt minden, amit elköttem. Mikor este bementem az öltözőmbe, fáradtan, kimerülve — megírtam vagy huszezer autogrammot és elmondtam százezerszer, hogy „milyen kedvesek! milyen jók! szépen köszönöm” — lecsaptam magam a diványra és az öltöztetőnőmnek azt mondtam, hogy — mivel fogom mindezt megfizetni?! Most már tudom. Megfizettem. De hát ennek ez az ára az egész világon.

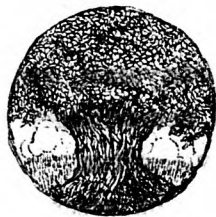
Ezért az egyetlen „toborzásért”, ahol én se nem szavaltam, se nem énekeltem, — borították rám a vizes lepedőt. Hónapokig irták rólam a legképtelenebb hazugságokat a bécsi ujságokban. Mint utóbb kiséült, kivétel nélkül budapesti óriások voltak, kiknek sürgősen szükségük volt a 100 koronákra, miket

egy-egy ilyen cikkel kerestek. Én nem is tudom, hogy honnan az égedelemből vették azokat a rablótörténeteket, amelyeket hasábszámra ontottak a zseniális tollak. A vége az lett, hogy az osztrák hatóságok ezerszer aláztak meg, kinoztak vérig, lecsuktak, gúnyolódtak, pökheni módon viselkedtek, szemtelen hangon beszéltek a magyarokról és a hazámról. A zsenialitásnak egy egész különös neme kell, hogy legyen, amely Kun Béláékról semmi áron nem akarja elhinni, hogy kommunista, gyilkos gazemberek, ellenben engem, mint legveszélyesebb agitátorát Európának, — kitusítottak. Ausztriai pár heti tartózkodásomat legközelebb elmondom. Kénytelen vagyok vele, mert minden kinlódásomban is sokat kellett mosolyognom. Meghatóan tehetségtelen emberekkel volt dolgom.

A bécsi vendéjáték most teljesen el is halaványult bennem. Az én vágyaim most mások. Az én forró, lüktető, szerelmes vágyaim most Pozsony, Kassa, Kolozsvár. Szent és erős hitem, hogy fogom még én itt mindenütt lengetni a János vitéz zászlóját. Egyéb már aztán nem is érdekel ebben a földi életben.

A 19-iki itéletet pedig nyugodtan várom. Nem félek, — hiszen mellettem áll, mint egy őrtorony, az a becsületes, szintiszta, igazi magyar lélek — Kukoricza Jancsi, kisbojtár.

Fedák Sári.

Hevesi Simon főrabbi a zsidókérdésről

Tagadhatatlan, hogy Magyarországon van antiszemitizmus, de én ezt teljesen jogosulatlannak és indokolatlannak tartom és az a véleményem, hogy a jelenlegi zsidóellenes hangulat *nem lesz állandó*. Az antiszemitizmust az antiszemiták és részben a cionisták okozták. Mert a bolsevizmus élére zsidókat toltak, nem lehet a zsidóság egyetemét felelőssé tenni. A zsidóság nem érdemli meg, hogy ellene hajszát indítsanak, mert bebizonyította, hogy hasznos rétege a magyar társadalomnak, s az ország gazdasági felvirágoztatása érdekében nagyon sokat tett. Az antant képviselői csodálkoztak azon, hogy Budapest milyen kulturváros. *Ez főképp a zsidók érdeme*. Nem igaz az, hogy a bolsevizmust zsidók csinálták. Az az ideológia, amely a bolsevizmushoz vezetett, *Morus* Tamásnál kezdődik, s *Morus* tudvalevőleg nem volt zsidó. A helyes álláspont ez: a bünösöket meg kell büntetni, de ne bántsanak ártatlan embereket.

Azt az irányzatot, amely a zsidókat, mint nemzetiséget akarja kezelni, helytelenítem. Annakidején, mikor a zsidók recepciójáról volt

szó a képviselőházban, a képviselők közül többen azon aggályuknak adtak kifejezést, hogy recepció esetén a zsidók, mint külön nemzetiség fognak szervezkedni. Apáink akkor megígérték, hogy ez *nem fog megtörténni*. Ugyan a politikában az ígéreteket nem igen szokták komolyan venni, én mégis úgy érzem, hogy engem köt ez az ígélet. Ha pedig a nemzetgyűlés többsége arra az álláspontra helyezkednék, hogy a zsidókat, mint nemzetiséget kell kezelni, ebben az esetben, azt hiszem a *zsidók egy része ki fog vándorolni*.

Zsidókérdés nincs, illetőleg zsidókérdés alatt rendszerint azt értik, hogy a zsidóság különösen gazdasági téren jelentős tényezővé vált. Ebben a tekintetben csak egy megoldást tudok elképzelni. A keresztény elemnek fel kell vennie a harcot a zsidósággal *tisztességes versenyben*. Hogy a keresztények a gazdasági életben háttérbe szorultak, ez nem a zsidóság hibája. A numerus clausust civilizált országban el sem tudom képzelni, mert ellenkezik a polgári jogegyenlőséggel.

Hevesi Simon.

Schopenhauer nyílt levele Szász Zoltánhoz.

Szász Zoltánhoz kérdést intéztünk, hogy mi a véleménye a zsidókérdésről s annak megoldásáról. Az alábbi választ kaptuk:

Megállapítható, hogy jelenleg Magyarországon egy szokatlanul heves, magasra tornyosuló antiszemitizmus-hullám vonul keresztül, amely különben nem egyéb, mint egy különösen mérges habot turó tarajrészlete annak az óriási gyűlölet-hullámnak, mely a háboru után és a háboru következményeként egész Európát végigsöpri. S ezzel már meg is mondtam, hogy mi a véleményem erről a mai zsidóellenes tömegüldözésről s feleltem arra a kérdésre, hogy *jogosult-e az antiszemitizmus?* Semmiféle gyűlölet nem jogosult; egy egész, a történelemben és a jelenben oly nagy értékeket termelő és annyira kimegaszló faj ellen irányuló pedig különösen nem. *Megoldható-e a zsidóság kérdése?* Erre a kérdésre azt felelem, hogy: igen. Természetesen nem márhelnapra, nem egy-két törvényhozási intézkedéssel, még csak oly nagyarányú társadalmi mozgalommal sem, hanem a mindent kiegyenlítő és enyhítő művelődési haladás segítségével. A polgári jogegyenlőség és az emberszeretet eszményei alkotják azt az ikercsillagzatot, mely irányítani hivatott azokat, akik azt az utat keresik, mely ehhez a megoldáshoz elvezet.

Feleletül itt csendesen és békésen közzétesszük Szász Zoltán mesterének, pápájának, *Schopenhauer*-nek a zsidókérdésről való véleményét, melyet ő is meglelhet összegyűjtött munkáinak hatodik kötetében (Leipzig, Brockhaus-kiadás), a 133. §-ban, a 278. lapon.

A cikk — szószerint való fordításban — így hangzik:

Ahasverus, az örök zsidó nem más, mint az egész zsidó nép megszemélyesítése. Minthogy a zsidó nép nagy bünt követett el az Üdvözítő és a Megváltó ellen, a földi élettől és nyűgétől sohase váltják meg, hazátlanul kell idegenben bolyongania. Ez a büne és a sorsa a kis zsidó népnek, mely a hazájából elüzetve, majd kétezer éve csodálatos módon még mindig van és hazátlanul bolyong, míg sok más nagy és dicsőséges nép, — mely mellett ily jelentéktelen nemzet nem is jön számításba, — mint például az asszirok, a médek, a perzsák, a föníciaiak, az egyiptomiak, a hetrurok stb. örökre megsemmisültek és teljesen eltűntek. Így még ma is ott találjuk az egész földgolyón ezt a *gens extorris*-t, a népek között ezt a földnélküli Jánost, mely sehol sincs otthon és sehol se idegen s amellet *páratlan makacssággal vallja nemzeti voltát* s Ábrahámra emlékezve, aki Kánaánban lakott, *mint idegen, de lassan — ahogy Istene ígérte — az egész ország urává lőn, (Mózes I. 17. 8.) — sze-*

GONDOLAT

---

retne valahol megállapodni és gyökeret fogni, hogy újra országhoz jusson, mely nélkül a nép lapda a levegőben.

Addig *élősdí* módon él a többi népek között, a földjükön, de azért *lelkes hazafiság* hatja át a saját nemzete iránt, ez pedig szilárd összetartásában nyilvánul meg, mely szerint mindnyájan egyért és egy mindnyájukért van; úgy, hogy ez a patriotizmus *sine patria* sokkal lelkesítőbben hat, mint bármely patriotizmus. A zsidók hazája a többi zsidók: ezért a zsidóság érettük küzd, mint *pro ora et focis* és *egyetlen közösség se oly kemény a földön, mint ez*. Ebből kiviláglik, milyen *képtelenség a zsidóknak részt juttatni egy állam kormányában és igazgatásában*. Vallásuk, mely már eredetileg összeolvadt fajukkal és egy vele, egyáltalán nem fontos, csak a kötelék az, mely összetartja őket, a harci jel, melyről megismerik egymást. Ez azon is megismerszik, hogy a *kikeresztelkedett zsidó* nem zuditia magára a hitsorsosai gyűlöletét és utálatát, mint a többi hitehagyottnál látjuk, sőt a valóságban továbbra is barátjuk és társuk marad, néhány ortodox kivételével, és igazi honfitársainak tekinti őket. Sőt a zsidók rendszeres és ünnepi imádságához, melyhez tizüknek kell lenniök, he egy hiányzik, *kikeresztelkedett zsidó is társulhat, de sohase keresztény*. Ugyanez áll egyéb vallásos ténykedéseikre. Még élénkebben ütközne ez ki, ha egyszer a kereszténység teljesen összeroppanna és megszűnne; a zsidók még akkor se szünnének meg elkülönözötten élni, mint zsidók, egymás közt lenni és összetartani. Eszerint tehát nagyon is *fölülletes és hamis nézet, ha a zsidókat csak vallásfelekezetnek tekintik*; ha pedig ezt a tévedést előmozditjuk és a zsidóságot a keresztény egyháztól kölcsönvett kifejezéssel „zsidó felekezet“-nek nevezzük, akkor ez alapján *hamis, szándékosan a félrevezetésre számító kifejezés, melyet nem szabad megengedni. Inkább a „zsidó nemzet“ a helyes kifejezés*. A zsidóknak nincs felekezetük: a monotheizmus a nemzetiségükhöz és államformájukhoz tartozik. Igen, értsük meg jól, a monotheizmus és a zsidóság cserefogalmak.

A zsidók jelleméhez számos, ismert hiba tapad, köztük leginkább szemetszuró annak a csodálatos távolléte, amit a latin *verecundia*-nak, szemérem-érzetnek hív és ez, bár hiány, az életben sokkal inkább előreviz, mint bármely más értékes tulajdonság. Hogy ezek a hibák főképp annak a hosszú és igazságtalan elnyomásnak tulajdoníthatók, melyet elszenvettek, menti őket, de nem tünteti el.

A zsidók emancipációjáról pedig ugyanitt így ír:

„Ez a kívánatos eredmény azonban meghiúsul, ha a zsidók emancipációját odáig viszik, hogy államjogokat kapnak, azaz *részvehetnek a keresztény állam igazgatásában és kormányzásában*. Hogy másokkal hasonló polgárjogokat élvezzenek, azt az igazságosság kívánja; de *képtelenség megengedni nekik, hogy az államigazgatásban résztvegyenek: ők idegen, keleti nép*“

GONDOLAT

és az is maradnak, azért tehát mindig csak *megtelepedett idegeneknek kell tekinteni őket*. Mikor, körülbelül 25 évvel ezelőtt az angol parlamentben a zsidók emancipációjáról vitatkoztak, egy szónok a következő föltételezett kérdést tette: egy angol zsidó Lisszabonba jön, ahol két embert talál nagyon nagy szükségben és szorongatásban, de hatalmában van a kettejük közül egyiket megmenteni. Személy szerint mind a kettő idegen neki. Ám az egyik angol, de keresztény; a másik portugál, de zsidó. Vajjon kit fog megmenteni? — Azt hiszem, a választ illetően egyetlenegy belátó keresztény, egyetlenegy őszinte zsidó se lesz kétségben. Ez a válasz azonban mértéke annak, hogy milyen jogokat adjunk a zsidóknak.

Ezek után engedje meg Szász Zoltán, hogy hozzá a következő kiegészítő-kérdéseket intézzük:

1. Elismeri-e, hogy ezt a cikket tisztán a természettudományos igazság-keresés sugallta? Vagy a materialista tanokat csak akkor lehet alkalmazni, mikor gyarlóságunkat és az élvezethez, a könnyű élethez való jogunkat kell elfogadtatni? A zsidóság államromboló volta nem épp oly kézzelfogható tény-e, mint a majommal való testi hasonlatosságunk? Vagy a zsidóság egyáltalán nem áll természettudományos törvények alatt?

2. Mit gondol, mi indithatta Schopenhauert e tények lejegyzésére, aki 1860-ban halt meg, szóval kilenc évvel a német zsidók birodalmi határozattal megpecsételt emancipációja előtt és így csak egy fékezett zsidóságot ismert, mely a maga faji öntudatát még rejtegette, a fajta nyílt arca még nem nyilatkozott meg semmiféle ugynevezett „kommunizmus“-ban és „proletárdiktatúra“-ban, aztán olyan kis számban élt akkor Németországban, hogy a mai budapesti zsidóság egyedül legalább a tízszerese annak?

3. Megtagadja-e ezek után Schopenhauert és „klerikális“-nak nevezi-e az Egyháznak ezt az ősi ellenségét, „maradi“-nak, „reakciós“-nak, „korlátolt“-nak bélyegzi-e az atheizmus, a materializmus e harcosát, aki mint fajilag nem-zsidó észrevette a zsidóság szilaj imperiálizmusát, úgy mint minden nagy alkotó szellem, mint *Dosztojevszky, Wagner, Lemaitre*, mint nálunk *Kölcsey*, a „Himnusz“ írója, *Széchenyi István* és *Vörösmarty Mihály*?

Ezekre a kérdésekre nem kis érdeklődéssel várjuk a választ.

Csernyák távirata Károlyihoz.

— A katonatanács elnökének életrajza. —

A bécsi „Arbeiter-Zeitung“ hátsábjain mosakodni próbál egy volt „osztrák-magyar százados“, Csernyák Imre, az októberi forradalom lelke, Károlyi jobbkeze, a híres 11-es katonatanács elnöke s Tisza meggyilkolásának egyik értelmi szerzője. Pályafutását mint hadnagy kezdte meg 1907-ben a 4-es tarackosoknál Komáromban. Már ott, a kis dunaparti városban feltűnt tisztársainak teljesen megbízhatatlan viselkedése és szélhámoságai miatt nem egy alkalommal folyt ellene becsületügyi eljárás. Jólelkű magyar parancsnoka azonban lehetőleg elpalástolta a hevesvérű fiatal tiszt legnagyobbbész pikáns üzelmeit. De végül is 1909-ben nyugállományba helyezték, mint hadnagyot.

Ekkor feljött Budapestre és ügyes modorával, mint híres nagyzó beférkőzött egy uri családkhoz s az egyik leányt el is vette. Közben egy gazdag lipótvárosi idősebb hölgygel tartatta ki magát, aki mellett legnagyobbbész mint „férj“ szerepelt. De kitört a háború és Csernyákot reaktiválták. Így azután bubánatos szerelmese elől, ki nemcsak a férjét, hanem egy jó csomó pénzét is vesztette benne, valahogy „megléphetett“.

Mikor először vették körül Przemyslt az oroszok, Csernyák nagybátran egy páncélvonatot vezetett be a várba. Ezt a haditényét azután mint körmönfont iparlovag kamatoztatta is. Képei jelentek meg a hetilapokban, sőt még egy délutáni napilap is ódat zengett hőstettéről. Ekkor kapta meg Csernyák a katonai érdemkeresztet és főhadnagy lett. Röviddel ezután a bécsi katonai parancsnokság hadbíróági eljárást indított meg ellene, mivel egy bécsi kirándulása alkalmával

a katonai szertárból autóalkatrészeket tulajdonított el. A lopás rábizonyult. Azonnal lefokozták és féleves börtönt le is ült Mährisch-Ostriban. Ekkor a felesége is elvált tőle. Mikor büntetését kitöltötte, hiába igyekezett kihasználni régi összeköttetéseit, rangját visszanyernie sohasem sikerült s így mint köztüzér szolgált a mátyásföldi repülőgépgyárban. A forradalom kitörésekor már igen nagy ember volt. A 11-es katonatanács elnökévé lett és Kéri is csak az ő segítségével és jótállása mellett tudta Tiszát meggyilkoltatni. Majd századosi uniformisban résztvett a Károlyi-féle belgrádi expedicióban is, ahol — mint ismeretes — a francia generális tüntetőleg elkerülte a való kézfogást.

Ettől kezdve Csernyák állandóan zaklatta Károlyiékat. Pénzért zsarolta a kormány valamennyi tagját. Károlyi először Dietz akkori főkapitánytól kért tanácsot, aki Csernyák azonnali letartóztatását javasolta. Károlyi azonban ezt a tervet elejtette.

— Félek — ugymond, — hogy az emberei valami zavart csinálnak.

Végre Diener-Dénes külügyi államtitkár mentőötlete szerint jártak el. Kiküldték Csernyákot Amerikába propaganda-utrá. Utiköltségül tizezer koronát kapott, a másik tizezer koronát pedig Amszterdamban egy bankba deponálták a számára. Csernyák el is utazott. Utlevelét Dietz főkapitány és Diener-Dénes irták alá. Amszteramba érve, azonnal felvette a tizezer koronát és áthajókázott Hágába, az ottani gazdátlanul álló követségi épületet foglalta el s megalakította a „Külföldi Magyarok Világszövetség“-ét. Erről Károlyinak a következő táviratot menesztette:

GONDOLAT

Károlyi Budapest

KEDVES MIHÁLY!

A külföldi magyar világszövetség tiszteletbeli elnökségét számodra tartottam fenn. Anyagi támogatásodat várva ölel

Csernyák.

Károlyi ekkor újból nagyobb összeget küldetett Csernyáknak propaganda-célokra. Ugy látszik, nagyon megörült az újabb diszelnökségnek. Mikor a diktatura kitört s az anyagi támogatás teljesen megszűnt, Bécsbe jött a híres Csernyák s mi sem természetesebb, azonnal öszepaktált a kommunistákkal is.

Ugy látszik, a lelkiismerete nem engedte vissza hazájába. Most a bécsi rendőrség a budapesti ügyészség átiratára Csernyákat, mint a Tisza-gyilkosság egyik főértelmei szerzőjét, letartóztatta. Nemsokára viszontlátjuk tehát a híres bandavezért, Csernyák Imre köztűzfőhadnagyot.

Ambrózy Béla.

— Izsóf Alajos újra szerkeszteni akar. A Zászlónknak volt főszerkesztője és a Zászlónk mögött a keresztény magyar ifjuság állott. Izsóf Alajos, a keresztény középiskolák tanulóinak lelki vezére, a kommün alatt lett hüllen és hitehagyott. Akkor lett renegát, amikor a magyarság és az egyház legszomorubb napjait élte, amikor a legnagyobb szükség lett volna lelkes, odaadó harcosokra. Két évtizeden át zászlóhordozója volt Izsóf Alajos egy nagy tábornak, amelyben sok százezer magyar fiatalember volt együtt, akiket ő nagy fáradsággal nevelt a keresztény eszmékben, s ez a tábor vakon követte őt, felesküdt a nevére és a tanaira. Izsóf Alajos a hitükben rabolta meg a keresztény magyar ifjakat, amikor árulást követett el és otthagya őket. Az aposztata katolikus pap most

újra szerkeszteni akar. A keresztényi türelmesség meg tud bocsátani a megtévesztett, eltért Izsóf Alajosnak azért, amit tett. De nem bocsát meg neki azért, hogy újra az ifjuság felé fordul és megint ifjusági lapot akar szerkeszteni.

Izsóf ugyanis, a napokban, Czakó Ambro kíséretében megjelent a szabadkőműves-radikális „Uj Világ” ifjusági lap szerkesztőinél és felajánlotta nekik, hogy a szünetelő ujságot hajlandó átvenni és a mai uralkodó szellemben szerkeszteni. De azok az urak okosabbak nála. Udvarias, barátságos formában visszautasították Izsóf Alajos ajánlatát és azt mondták neki: az ő személye ma egyedül is elég garancia egy ifjusági lap szerkesztéséhez. Az „Uj Világ” nem kezd Izsóf Alajossal. Vajjon mért kezdett Izsóf Alajos az „Uj Világgal?”

Székely Ferenc

Zsidó karhatalom Budapesten és más hazaárulások.

Fölkerestem az izraelita hitközség elnökét, Székely Ferencet. A lakásán fogadott s két kényelmes zsöllyében csatáztunk.

— Méltóságod bizonyosan hallotta, hogy az *Est* és a *Népszava* ostroma csak azért sikerült, mert nincs megfelelő karhatalmunk. S ennek

következtében az őrszemek száma s a készenlét aránylag nagyon csekély. Tudomása van bizonyára arról is, hogy katonai részről már a román megszállás alatt kísérlet történt megfelelő karhatalom szervezésére, melynek rendeltetése az lett volna, hogy a román kivonulás és a *Horthy*-hadsereg bevonulása között (akkor úgy gondolták, hogy néhány napos időköz választja el egymástól a két eseményt) a munkásság bolsevista elemeivel szemben a rendet biztosítsa. Nagyon megbízható adataim vannak rá, hogy ennek a karhatalomnak, melyre most olyan nagy szükség lett volna, a zsidó hitközség házából hiúsították meg létesülését.

— ??

— Önök panaszirodát tartottak fenn házukban, a *Sip-utca 12. szám* alatt. Ez az iroda az állítólagos fehér-terror adatait gyűjtötte, torzította, színezte vagy koholta, hogy azután a román katonai hatóságoknál (nem a saját hatóságaiknál) följelentések formájában, a *Roboz*-féle és más hazai és külföldi sajtójukban fantasztikus riportok alakjában, vagy a *Rothschildok* és más külföldi „jóbarátaink” címén adjon tul rajtuk. Információm szerint ezeken a csekély hazaárulásokon kívül, a *Sip-utca 12. alól* indították azt a hadjáratot is, mely katonai karhatalmunk szervezését végül is meghiúsította. Bizonyítékaim vannak rá, hogy miután zsidószármazású tiszteket csak kivételes esetekben vettek fel ebbe az alakulásba, a panasziroda, szóval a zsidó hitközség árasztotta el bosszúból a román katonai parancsnokságokat mindenféle följelentésekkel, melyek szerint itt nem a polgárság védelmére, hanem a megszállók ellen való offenzív szándékkal szervezik a karhatalmat. Ezekre a denúnciaciókra, melyek még a fegyverek állítólagos rejtekhelyeit is közölték, szüntette be *Mosoiu* generális még a tisztek lajstromozását is. Van ezekről tudomása méltóságodnak?

Az elnök ur a legnagyobb nyugalommal válaszolt:

— Kérem, menjünk sorjában. Először is: *panaszirodánk volt*. Ide hozták panaszait dunántúli hitsorsosaink. Mi akkor siettünkben minden panaszt fölvevünk válogatás nélkül, s ha akadt közöttük hamis, tulzott, eseteg koholt vádaskodás, arról nem mi tehetünk, hanem a panaszosok voltak csirkefogók. (Kitünő felelet. Oszályzat: egyes.) Csak elkésve szereztünk róla tudomást, hogy a panaszoknak mintegy tiz (?)

GONDOLAT

százaléka alaptalan volt. Másodszer: panaszirodánk följelentéseket nem gyártott. (Minek gyűjtötte akkor a panaszokat? Ötös.) Azt azonban valószínűnek tartom, hogy maguk a panaszosok tettek följelentéseket a románoknál. (Ez igazán nem ugyanaz. Kétharmad.) Harmadszer: a sajtót nem informáltuk, a sajtó maga szerzett értesüléseket! (Háromnegyed.) Robozzal csak egyszer beszéltem, akkor is csak a román megszállás utolsó napján, mikor menekülése előtt pénzt kért tőlem. (Ismeretlen embertől kért? Miért ismeretlentől? Hirtelen megőrült ez a Roboz. (Négyes.)

— Adott neki?

— Igen, adtam. (Ötös.) Negyedszer: a Rothschildokhoz tudommal csak egy levél ment tőlünk. Én figyelmeztettem a bécsi Rothschildot, hogy a Déli Vasut podgyászblankettáin antiszemita felírások vannak s kértem, hogy mint a Déli Vasut igazgató-ságának tagja, intézkedjék. Mást nem írtam neki. (Háromnegyed.) Ötödször: A karhatalom ellen igenis averzióval viseltetünk, miután zsidókat csak nagyon válogatott esetben vettek fel ebbe a testületbe, de följelentést nem tettünk ellene. Legfeljebb magánosok. (Hármas.) A románokkal különben sem volt semmi nexusunk, sőt, mikor Diamandi barátom (Ötös.) ki akarta hozni vadászatra az egész vezérkart, (Ötös.) valami ürügygel ezt is elhárítottam magamtól.

Roboz ur

— Igen, mit szól Diamandi kijelentéséhez, hogy a pesti lakosság bizonyos rétege . . .

Itt hirtelen közbevágott az elnök ur:

— Azt már megcáfolták. (Csillagos jeles.)

— Hát arról van-e tudomása méltóságodnak, hogy mialatt panaszirodájuk, vagy mondjuk úgy, magánföljelentők lehetlenné tették katonai karhatalmunkat, azalatt maga a zsidó hitközség karhatalmat szervezett a románok hozzájárulásávl? Igen, a románok hozzájárulásával, mert erről az alakulásról számos feljelentés ellenére sem akartak nyilvánosan tudomást szerezni, sőt cenzurájuk a zsidó karhatalomról a lapokban sem engedett egyetlen sort sem megjelenni.

— ??

— A Sip-utca 12.-ben rendezték be karhatalmi irodájukat is. Ennek a karhatalomnak tagjai nagyrészt főiskolai hallgatók voltak s riadó esetére ugynevezett hólabda-rendszer szerint álltak fegyverbe. A értesítette B-t és C-t, B D-t és E-t, C F-t és G-t és így tovább. Fegyvereik is voltak, Dob-utca 20. alatt volt a fegyvertár. Szervezőik: Havas Endre, Dombovári Géza és Gábor hitközségi ügyészek, Krammer hitközségi titkár, Hevesi András, a főrabbi fia, Rauschmann medikus, Szabolesi Lajos, az Egyenőlség szerkesztője, Sárkány Imre, Schuller Frigyes és méltóságod voltak. Ezek a karhatalmi főiskolások napi hetven koronát kaptak, néha kétkben. A pénzt méltóságod folyósította Krammer titkár utján.

GONDOLAT

Két megbízható detektív volt tagja ennek a karhatalomnak, onnan tudom ezeket.

Itt a méltóságos kissé habozott :

— Ugy volt, hogy az egyetemről kitiltott hallgatókat elhelyeztük Sip-utcai házunkban. (A lakásukból is kitiltották őket? Hármas.) Talán ők szerveztek maguk között valami karhatalomfélért. De pénzt nem kaptak tőlünk egyetlen fillért sem.

— De a detektívek . . .

— Nem kaptak. (Jeles.) A segítőalap a román megszállás alatt összesen sem osztott ki félmillió koronánál nagyobb összeget.

— Nem állítom, hogy a segítőalaptól . . .

— Nem tudok másról.

Kis szünet következett. Aztán más hangon folytattam :

— A cionistákkal s ezeknek nemzetközi szervezeteivel a hitközség nem tart fenn semmi kapcsolatot?

— Semmi közünk hozzájuk, sőt ellenséges viszonyban vagyunk.

— Érdekes. Hogyan történt akkor, hogy a neolog hitközség házában elhelyezett főiskolások karhatalma egyesült a *Makkabea Cionista Főiskolai Hallgatók* karhatalmával? Mert ilyen is volt és szervezői *Kahon Nisson* ügyvéd, *Löwy* és *Landmann* nemzetközi cionista agitátorok, *Keller Rudolf dr.*, *Pártos* titkár, *Heumann Izidor* és *Ráth Mór* s más nemzetköziek voltak. Hogyan türhették ezt meg?

— Ezt a közös veszedelem miatt maguk szakállára tették főiskolásaink. (Négyötöd.)

— Erről az egyesült zsidó karhatalomról hireim szerint az is bizonyítható, hogy titkos megállapodása volt a románokkal. A megállapodás

GONDOLA1

szerint, ha a Diamandi-féle formula nem győzné meg a legfőbb tanácsot, hogy maga a főváros lakossága ragaszkodik a megszálláshoz, úgy a saját akarata ellenére parancsra kivonuló oláh csapatokat megbeszélte formájuk szerint hátbatámadták volna a hitközségi katonák, ami a románoknak új hivatkozási alapot nyújtott volna az entente előtt a további ittmaradásra. Csak Horthy gyors bevonulása akadályozta meg ezt az akciót.

— Nekünk semmi dolgunk sem volt a románokkal és a karhatalommal. (Jeles.)

Nem nyugodtam bele és folytattam :

— Ezek az apró tréfaságok, vagy egész őszintén : ezek a hazaárulási zuhatagok, mérhetetlen gyűlöletet ébresztettek a zsidóság ellen. Gyűlölet már amúgy is volt, most azonban akkorák a hullámok, hogy be sem látni tornyaik csucsait. Tud-e róla, hogy félmillió ember csoportosult már eddig is kimondottan antiszemita zászlók alá? Tudja-e, hogy a zsidóság vezetési, ahelyett, hogy valami megoldást keresnének, csak még inkább elrontanak mindent? Vázsonyi legutóbbi szereplése . . .

Bémulatos nyugalmát csak itt vesztette el egy pillanatra az elnök ur.

— Vázsonyi sok kárt tett. De most már Bécsben van. Mi már találunk egy platformot Friedrich és Schnetzer miniszterekkel, de Vázsonyi elrontott mindent. Azóta megszakadt minden fonál.

— Elég baj, — mondtam. Méltóságod tudja, hogy a keresztény pártok vezetési mind megegyeztek abban, hogy békés megoldás következék. A megoldásra sürgős szükség van, s ha én a zsidó hitközség elnöke volnék, akár térdig lejárnám a lábam, agitálnék, kapcsolatokat keresnék és nem nyugodnék bele csak úgy egyszerűen, hogy minden fonál elszakadt,

Ujra közbeszólt, de nagyon nyugodtan :

— Onnan kell jönni a hívásnak. Mi magyarok vagyunk, s ők mondták, hogy ellenségek vagyunk, idegenek vagyunk, mi nem mehetünk magunktól. És mi történhetik? A békeszerződés védeni fogja a kisebbségeket. Az iskolákat, a közpályákat nem zárhatják el előlünk. És különben is, ha az egyetemen mégis azt fogják mondani, hogy numerus clausus, akkor zsidó egyetemet állítunk fel.

— Rossz politika. Meg kell egyezni és ki kell választani a zsidóság érdemes, tiszteletreméltó, magyar részét s annak meg kell mutatnia magát, demonstrálnia kell magyarságát, erkölcsét. Hiszen méltóságod mondta, hogy már volt egyszer megegyezés Friedrichhel és Schnetzerrel, lehet újat csinálni. Mert különben . . .

Székely Ferenc ábrándosan, megnyugodva szólt közbe :

— Mert különben megyünk a pogrom felé. (Zérus.)

*

Nem vagyok antiszemita. Sok zsidót ismerek, szeretek is néhányat, barátaim vannak közöttük és halottaim, akik a hazáért haltak és halottaim : Mendelsohn, Heine. Zsidók kenyerét is ettem s azt a kis karajt, ami rám jutott, többnyire szívesen adták. Képmutató volnék, ha ezeket elhallgatnám és hazug, ha nem bizonyítanám, hogy tudok olyant is közzé tenni, ki megatott engem, mikor mindenét elvették s koldus volt öregségében és hallani sem akart a maga bajáról, hanem gyászos könnyekkel siratta Erdélyt, a Tátrát, a sok drága földet, melyet oktalan győzők

lenyirbáltak a magyar térképről. Vannak ilyen példák. Most szenvednek és jogosan mondják, hogy igazságtalanság történik velük. Üzenem nekik: jöjjenek, álljanak ki a sorból, követeljék a megkülönböztetést, kiáltsák, hogy nincsen köztük a Sip-utca 12-höz, meg a Dob-utca 20-hoz és — hagyják kivándorolni a főbbikat és a kapcsolt részeket.

Kemenes.

Martinovits-nyomda — Apostol-nyomda.

Az Apostol-nyomdát évekkel ezelőtt mint katolikus egyesületi nyomdát alapították keresztény társasági alapon. Az alapításnak célja az volt, hogy a katolikus, főleg kongregációi nyomtatványok előállítását megkönnyítsék, házi üzemben végezzék. Az igazgatóság az ügy önzeilen barátaiból, lelkes keresztény emberekből állt, akik működésükért soha egyetlen fillér jutalmat nem kértek s nem is kaptak.

A háboru első felében az Apostol-nyomdával kapcsolatban egy keresztény-szociális alkotás: a keresztény nyomdászok intézménye is megvalósult. Külföldi mintára, apácák vezetése alatt, szegény munkásleányokat tanítottak ki a nyomdász szakmunkára, amelyből a szociálista szakszervezetek a nőket nálunk indokolatlanul kizárják. Az volt a cél, hogy legalább a katolikus egyesületi nyomtatványok előállításánál ne szoruljon a keresztény nyomda olyanokra, akik számtalan esetben megmutatták, hogy a katolikus nyomtatványokat csak immel-ámmal, gunyolódás és amerikaizás között állították elő. Türelmetlen volt, hogy katolikus vállalatok sem alkalmazhattak nyomdáikban más munkást, mint vörös szociálistát, s így állandóan az a veszély fenyegetett, hogy egy szép napon a nyomdászok, mint több esetben már megtörtént, éppen a kritikus pillanatban tagadják meg a nekik nem tetsző szöveg kiszédelését.

A nyomda ebben az időben alkalmazta Martinovits Andor nyomdavezetőt. Nem volt nagy választék, mindenkit katonának vittek akkoriban. Martinovits eleinte szerényen viselkedett s mikor a keresztény munkásnők befogadása szóba került, lelkesen tapsolt az eszmének, mert hiszen a munkásnőkben és apácákban lelkiismeretes munkaerőket remélhetett. A nyomdába csakugyan bevonultak a nővérek és leányok, s öröm volt nézni azt a páratlan lelkesedést és ügyességet, melylyel a keresztény munkásnők a nyomdász mesterséget megtanulták. Martinovits számtalanszor hangoztatta, hogy nélkülük nem tudná a nyomdát fenntartani s hogy akárhány leány már egy évi tanulás után úgy dolgozott, mint akárhány kész férfi szakmunkás. Csak egy következtetést nem akart levonni Martinovits ur a munkásleányok dicséretéből: azt, hogy őket megfelelően fizesse is. A lányokat el kellett volna bocsátani, vagy nyomorogniok kellett volna, ha a *Katolikus Sajtóhölgybizottság* óriási anyagi áldozatok árán nem egészítette volna ki fizetéseiket. Martinovits és a nyomda igazgatósága pedig számtalanszor megígérték, hogy mihelyt a tanonclányok felszabadulnak, teljes fizetést kapnak s a nyomdászokat *biztos kenyérkeresetük lesz halálukig*. A Sajtóhölgybizottság ebben a reményben súlyos összegekkel pótolta a négy tanonc-év alatt, amit Martinovits ur fizetni elmulasztott.

De ember tervez — és Martinovits végez. Jött a Károlyi-forradalom és a vörösök már november és december hónapban nagy urak lettek Budapesten. Nekik engedelmeskedett a rendőrség is. Martinovits érezte, hogy itt az idő, ő is levetheti álarcát. Egy szép napon azzal a követeléssel lépett az igazgatóság elé, hogy fizetését kétszeresére emeljék fel, *különben ő kidobja az apácákat és keresztény munkásnőket a nyomdából* s behozza a szocialistákat. Ez nyílt szőszegés volt s az igazgatóság természetesen visszautasította a szemérmetlen követelést. Erre Martinovits önhatalmulag és durva szavakkal *kidobta* az apácákat és munkásnőket az utcára, s szociálista nyomdászokat

hozott, akik fenyegető magatartással vonultak be a nyomdába. Egyikük kijelentette, hogy a kongregációs házban, ahol a nyomda el van helyezve, „kö nem fog kövön maradni”. Az igazgatóság azonnal gyűlést tartott s Martinovitsot nyílt hütlenség címén megfosztotta nyomdafőnöki állásától s követelte tőle a nyomda kulcsainak s pénztárának átadását. Martinovits ezt nemcsak megtagadta, hanem fellármázta munkásait s aláíratott velük egy követelődző iratot, melyet a nyomda főrendészeihez, a kongregációi Otthon igazgatójához vitt. Ebben az írásban azt követelték, hogy a törvényes igazgatóság tagjait tegyék be az igazgatóságba. Az igazgatóság ügyésze a rendőrségre sietett, s miután a jogi álláspont világos volt, a rendőrség elrendelte Martinovich megmozdítását s a nyomda kulcsait elkobozta tőle s az igazgatóság ügyészenek adta át. Martinovitsnak azonban nem imponált a rendőrség eljárása, más kulcsal mégis felnyitotta a nyomdát s tovább garázdálkodott, pénzt adott ki és fogadott el s ráadásul a keresztény szociális szakszervezetek központi titkárát, Székely János mostani államtitkár, aki békitő szándékkal ment el az Apostol-nyomdába, embereivel bántalmaztatta. Időközben titkos kezek működhettek közre a rendőrségen, mert a rendőrség másnap megváltoztatta előző napi korrekt álláspontját s midőn az igazgatóság ügyésze követelte, hogy Martinovitstól, mint magánlak-sértőtől a második kulcsot is vegyék el, a rendőrség ezt a jogos kérelmet vonakodott teljesíteni. Mindössze azt a jó tanácsot adta, hogy *dobják ki Martinovitsot, ha tudják*. Az akkori jogviszonyok szármalmas züllöttségére végtelenül jellemző, hogy a rend őrei az anarkiát illy nyíltan pártfogásukba vették.

Az igazgatóság nem helyezkedett arra az anarkisztikus álláspontra, hanem közgyűlést hívott össze, hogy a részvényesekkel a történeteket ismertesse. Ezen a közgyűlésen Martinovits ügyének feltétlenül el kellett volna vesnie. Martinovits ennek tudatában a közgyűlésre teljesen jogtalanul meghívta a nem részvényes munkásokat, sőt egy csomó zsidó szociálistát is, akiknek az Apostol-nyomdához semmi közük sem volt. A közgyűlés ennek folytán egy korcsmai tivornya színvonalára süllyedt. Az igazgatóság nyugodt, tárgyilagos előadását megzavarta a gyűlésre betolakodott vörös elvtársak fenyegető ordítása. A közgyűlés ezek ellenére tudomásul vette az igazgatósági jelentést és Döry elnök a gyűlést be is zárta, még mielőtt az igazi tumultus megkezdődött. Az igazgatóság tagjai s a főrendészek erre elvonultak, mire Martinovits a maga embereivel játszott tovább „közgyűlést”, s a jelenlevő csőcselékkel igazgatónak választotta magát. Az igazgatóság panaszt tett az ügyészen, de az akkori zavaros viszonyok között gyors és pártatlan eljárásra nem számíthattak s Martinovits tovább trónolt a bitorolt helyen.

Közben elkezdte összevásárolgatni a részvényeket. Erre nagyon ügyes eszelt ki. Körlevelet küldött a nyomda vidéki részvényeseinek, melyben azt híresztelte, hogy az igazgatóság be akarja szüntetni az Apostol-nyomdát, ő azonban hajlandó azt megvédeni, s hogy ezt hatásosabban tehesse, aki akarja, adja el neki a részvényét, ő a névértékbeli 50 korona helyett darabárként 60-at fizet. (A részvények akkor megérték legalább 300—400 koronát). Sajnos, számos derék részvénytulajdonos léprement s Martinovits nagyszámú részvényt szerzett potomáron. Igaz, hogy a részvények átírásához az igazgatóság jóváhagyását követelik meg az alapszabályok, de Martinovits épp ezért újabb trükköt eszelt ki, hogy a részvények többségét kezébe kaparintsa s így a törvényes igazgatóság ellenállását lehetetlenné tegye. Addig kellemtlenkedett a Kongregáció-Otthon igazgatóságának, amelynek kezében volt a részvények nagyrésze, míg az Otthon igazgatósága annál is inkább engedett a terrornak, mert közben, február 20-án, az ismert kommunista lázadás az Apostol-nyomdát lerombolta és így alapos volt a feltevés, hogy a vörösök nem tűrik meg a keresztény nyomda fennmaradását. A végső presszióknak engedve, messze a tényleges értéken alul eladta részvényeit Martinovitsnak. Az elváltárs győzedelmeskedett: a kongregációk nyomdáját kicsavarta jogos tulajdonosainak kezéből s a törvényes igazgatóságot most már semmibe sem vére, nagyszerűen berendezkedett az „Apostol-nyomdában”, melyet a rémuralom alatt óvatosságból „Martinovits-nyomdának” keresztelt el. Ezt a névváltozta-

tást azonban, mihelyt a rémuralom megbukott, érthető üzleti szempontból még augusztus folyamán visszaesinálta s most ismét az „Apostol-nyomda” nimbuszával téveszti meg a keresztény közönséget, mely a dolgok állását nem ismeri.

A rémuralom elmúlt, a vörös terror is megbukott. Azt hihetné valaki, hogy Martinovits és bűntársai (köztük egy Kulcsár Richárd nevű ur, aki annakidején az Allam-nyomda szocializálásában is sietett résztvenni), most már siettek jóvátenni bűneiket. Szó sincs róla. Minden maradt a régiben és az Apostol-nyomda szocializálója ma is nyeregben ül, míg majd az a három-rendbeli pör, melyet a terrorizált főrézsvényesek, a törvényes igazgatóság és a kenyerüktől megfosztott, szerződésükben megcsalt, utcára kidobott keresztény munkásnők indítottak ellene, nagy lassan, talán évek múltán kiveti a panamahuszárt a jogtalanul bitorolt nyeregből. g. gy.

Galíciaiak szórakozása.

— Galíciaiak szállítják a karácsonyfát Budapestre. —

A Király-utcai Budapest-kávéház a galíciaiak szórakozóhelye. Az árdrágitók, lánckereskedők, zugárosok, akiket most kormányrendelettel kiutasítanak, itt adnak egymásnak találkozt, üzletre és szórakozásra. Már korán reggel beülnek a kávéházba és csak későn este mennek haza. Óriási füsttengerben, kalapban és kabátban ül-

nek, pedig fütve van, csak szokásból ülnek így. Idegen, aki látja őket, azt hinné: kávéházi vendégek feketekávé vagy tea mellett ülnek és unatkoznak. Pedig a galíciaiak milliós üzleteket bonyolítanak le itt, ebben a fojtószagú, undok helyiségben, aminek a fala

GONDOLAT

ugy néz ki, mint a szép pirosas-barnára füstölt tajtékpipa. Az árdrágítás és láncolás titokban és alattomosan folyik: kártya közben, a billiárdasztalnál, ujságot olvasva, sőt *este kabaré-előadás keretében*.

Az egyik sarokban akkora pódium van, mint a billiárdasztal. Előlről beletolva vadonatu, fekete zongora. A pódium mögött két piszkos pokróc: az öltöző. Ebbe az öltözőbe nyolc óra után csak a pódium alatt lehet bejutni. A műsor harmadik száma már hason csuszva kuszik be, mert egyszerre kettőnél több nem fér az öltözőbe. Aki végzett, ugyanígy bujik ki a pódium alatt. Mert a szereplők együtt ülnek a közönséggel a nézőtérben.

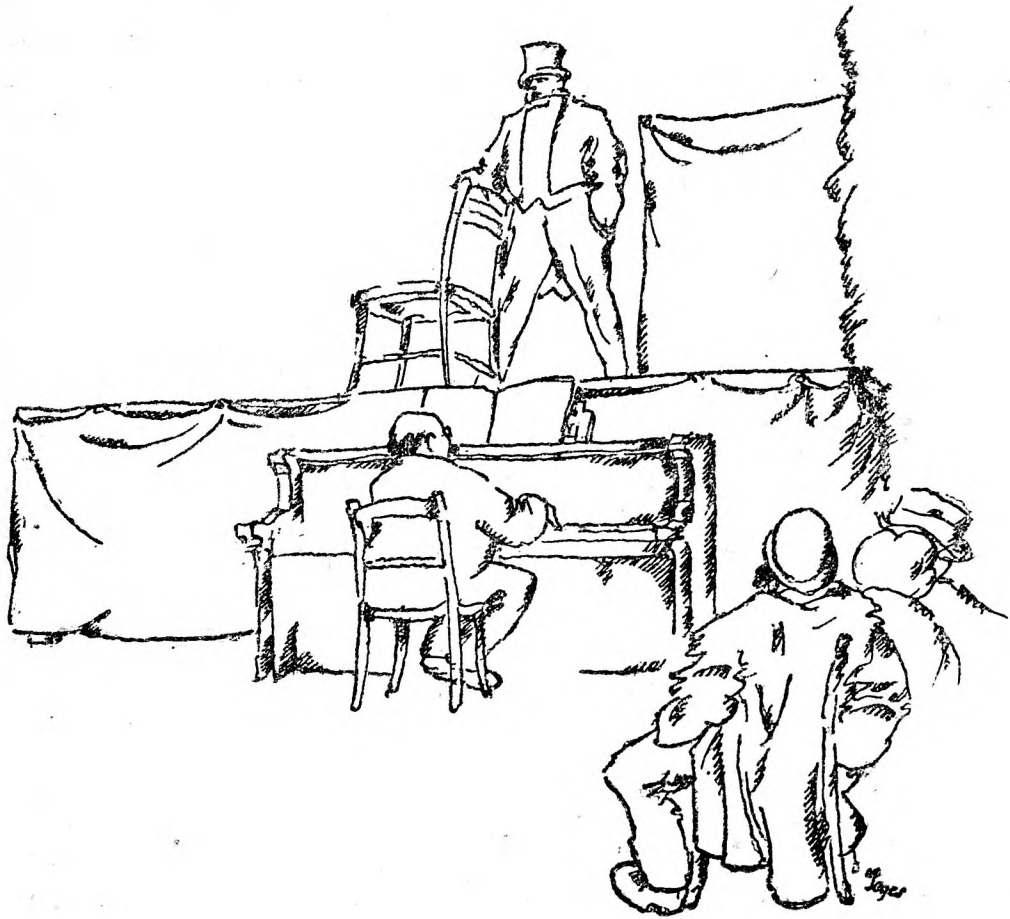
Nyolc órakor egy kövér ember a zongorához gurul. Még eszik, a vacsoráját, úgy látszik, még nem fejezte be, folyton mozog a szája, azért vigan játszik. A nyitány nem tudom micsoda, valószínűleg a galíciaiak nemzeti dala. Aztán megjelenik egy ur a színpadon és beszélni kezd. Nem beszél: *énekel*. A prózát úgy mondja, mintha dalolna. Később bekonferálták, hogy most énekelni fog, hát semmi különbséget nem vettem észre a kettő között. Utána jött egy hasbeszélő. Bevallom, csalódtam a hasbeszélőben. Eddig azt hittem, hogy a hasukból szónokolnak, direkt a gyomorból bugyborékolnak a szavak. Itt láttam, hogy a hasbeszélő a *kezével beszél*. Akármit akart mondani a hasával, folyton a kezét jártatta, se a szája nem járt, se a hasa, *csak a két kezével gesztikulált és hadonászott a*

GONDOLAT

---

levegőben. Nagyon nagy sikere volt. Talán hibásan jelentette be az igazgató, biztosan „kézbeszélő“.

Két kövér hölgyet toltak fel a szinpadra. Mint a hizott kacsák, úgy totyogtak a deszkán, a szoknyájuk térdig ért, olyan vastag lábat még nem láttam, mint ezeknek volt.

Egyfelvonásos darabot is játszottak, Rott és Steinhardt uraságoktól levetett műsorából. A szereplők sokat nevettek, sajnos, a közönségből nem nevetett senki. Egyáltalában a közönség oda se figyelt, hogy mi történik a szinpadon. A kártyások vigan osztottak tovább, a billiárdasztal körül hosszú botokkal sétáltak a galíciaiak, nagy volt a lárma és a zivaj, néhányszor abba is kellett hagyni az előadást.

A közönség az üzleteit bonyolitotta le a kabaréelőadás alatt. Az asztalok között sétálva, ezeket hallottam: — *Két vagon alma ab Szeged.* Aki az ajánlatot tette, a Pester Lloyd estilapját olvasta éppen, a szemével a hirdetési rovatot nézte, úgy beszélt. Vele szemközt a másik galíciai a prémes gallérja közé huzta be a fejét, úgy, hogy csak az orra látszott ki. Az egész fej nem volt egyéb, mint egy nagy orr. Az orr tagadólag intett. Ugy látszik, tulajdonosa nem volt megelégedve az ajánlattal. Később közelebb huzódtak egymáshoz; most már mind a ketten az ujságot nézték. — „*Negyvenezret előre*“, — mondta az első. — „*Gemacht!*“ Tehát megegyeztek.

Másutt lisztet kínáltak.

— *Egy kiló tizenkét koronájába van, azonnal tovább adhatja tizennyolcért.* A közönség huszat fizet érte. — A vevő várt. Előbb körülnézett a kávéházban, hogy kinek adhatná tovább a lisztet, amit még meg sem vett. Nem messze tőle fekete boás hölgyekkel egy öreg galíciai ült. A két nő, anya és leánya lehetett, az előadást figyelte. Az apát untatta az egész, boldogan fogadta hát a jelentkezőt és hamarosan megegyezhettek, mert a liszt kilója á 16 korona azonnal elkelt és tovább vándorolt á 18 a negyedik asztalhoz.

A kassza mellett karácsonyfát árultak. Nem egyet vagy kettőt, vagonszámra. *Itt, a galíciaiak törzskávéházában, karácsonyfát kínálnak eladásra. „Somogyemegei, friss, fiatal fa, 1—3 méterig, négy vagon.“* Meg akartam venni a karácsonyfát, de a boldog tulajdonos nem állt velem szóba. A galíciaiak társasága, úgy látszik, nagyon exkluzív, ismeretlennek nem adnak el semmit, hátha az is keres rajta?

Most mellettem valaki így szölt. *„Ma nyolcat vittek el a házból. Köztük volt a kolomeai Löw és a két drohobyczi nő“* ... Kolomea, Drohobycz ... a galíciaiak hazája, piszkos oduk, nyolc-tiztagu család összezsúfolva a szobában, a szenny és a mosdatlanság messziről kiabál róluk, a testük férgekkel, a ruhájuk mocsokkal tele. A háboru kergette el őket hozzánk, kis batyuval érkeztek meg a keletre s alig melegedtek meg, már üzlet után néztek. A galíciaiaknak a háboru üzlet volt, a forradalom is üzlet, a proletárdiktatura is, a blokád is. Mások sirtak és nélkülöztek, ők megszedték magukat, Budapest saját zsirján hizlalta őket. A kis batyu megdagadt, nagyon nagyra nőtt, üzlet lett belőle, a koronákból ezres, az ezresekből millió. A betolakodottak lassanként kisajátították maguknak a tisztességes kereskedelmet és a lánckereskedés meg az árdrágítás lépett a helyébe.

GONDOLAT

Most megszűnik a galíciaiak hatesztendős vendégszereplése. Szépen összeszedik őket, vagonokba rakják és megindulnak a vonatok. Végre megszabadulunk tőlük és boldogan lélegzünk fel szabadabb, jobb levegőben. A *Budapest-kávéház* lassan-lassan kiürül, elfogynak a törzsvendégek, s egy szép napon azon veszi észre magát a kabarédirektor, hogy egyedül maradt. És „*Budapest*“ megtisztult a galíciaiaktól.

ls.

Szerkesztői üzenetek.

Erdélyi. Igaza van. Hegedüs Nándor ur, a „Keresztény Harsona“ szerkesztője, nem mindig hegedült. Ezelőtt tizenöt esztendővel még Hirsch Ná-tánnak hívták. Azóta rájött arra, hogy

csak keresztény irányban lehet lapot szerkeszteni.

K. Z. 1. Károlyi Imre. 2. Ugyan! 3. Feltűnési viszketegség.

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, IV., Gerlóczy-u. 11.
Szerkesztőségi órák mindennap 11 és 1 óra között. Kéziratokat nem adunk vissza.
Előfizetési ár: egy évre 100 K, félévre 50 K, negyedévre 25 K.